

גליון 58

שבטי ישראל

תשרי תשפ"ו

הפינה
לצעירים

הלכות
סוכה

עמ' 9

משמעות
המלוכה
בראש השנה

עמ' 3

משמעות המלוכה בראש השנה

אנו עומדים לפני כס המשפט, אנו פונים אל מי שכוחו להרוג אך רצונו להחיות. הבעל שם טוב מוסיף ממד נוסף, המלכות האלוקית מתגלה דרך השלטון של האדם על יצריו. כלומר, כאשר האדם שולט בתאוותיו ובכעסו, הוא מבטא בעולם את הסדר האלוקי, המלכות איננה רק רעיון תיאורטי אלא דרך חיים מעשית.

המלכות במחשבת הקבלה

בקבלה, המלכות היא הספירה העשירית והאחרונה, המכונה גם "שכינה". הזוהר מסביר כי המלכות היא הספירה שמקבלת מכל שאר הספירות ומחלקת לעולמות התחתונים. במובן זה, המלכות היא גם ביטוי לתלות ההדדית שבין עולם עליון ועולם תחתון.

רבי יצחק לוריא האר"י מסביר כי המלכות צריכה להיות מחוברת תמיד למקורה, שהוא הספירות העליונות. כאשר המלכות מנותקת, נוצר מצב של "גלות השכינה". במובן זה, קבלת מלכות שמים בראש השנה היא תיקון לגלות זו וחיבור מחדש של המלכות למקורה.

רבי חיים ויטאל מוסיף כי כל מעשה מצווה שאדם עושה בכוונה הוא משתתף בתיקון המלכות. זהו רעיון מרתק - כל מעשה טוב שלנו יש לו השפעה קוסמית על תיקון העולם.

קבלת עול מלכות שמים כעבודה יומיומית

קריאת שמע בכל יום כוללת קבלת עול מלכות שמים, אך בראש השנה הדבר מקבל משמעות מיוחדת. לא רק אנו מקבלים את מלכותו, אלא אנו משתתפים ב"הכתרת" ה'.

הרמב"ן בפירושו על התורה מסביר כי פרשת שמע מתחלקת לשלושה חלקים המקבילים לשלוש עבודות של המלכות: קבלת עול מלכות שמים (פסקה ראשונה), קבלת עול מצוות (פסקה שנייה), והזכרת יציאת מצרים כביסוס למלכות (פסקה שלישית).

חודש תשרי פותח בימי הדין הנוראים של ראש השנה, כאשר אנו עוסקים בקבלת מלכות שמים. מהי משמעותה העמוקה של המלכות האלוקית, ומדוע דווקא בראש השנה אנו מדגישים היבט זה? שאלה זו מובילה אותנו למסע עמוק בתוך מהות המלכות, כפי שהיא מתבטאת בחג ובחיים.

כבר במקרא אנו מוצאים התייחסויות רבות למלכותו של הקב"ה. במזמור צ"ג פותח דוד המלך: "ה' מלך גאות לבש", ובמזמור צ": "אמרו בגוים ה' מלך". אולם דווקא בראש השנה, כפי שקבעו חכמינו, המלכות מקבלת ממד מיוחד ומרכזי.

התלמוד במסכת ראש השנה (ל"ב ע"ב) מביא את דברי רבי יוחנן: "אמר הקב"ה אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם". הכוונה היא שקריאת פסוקי המלכויות בתפילת מוסף מהווה מעין הכתרה חוזרת של ה'.

הרמב"ם בהלכות תפילה (פ"ב הל"ח) מסביר כי "מצוות היום להזכיר מלכותו ולהכתירו ולהמליכו על כל העולם כולו". המלכות, אם כן, אינה עובדה קיימת אלא פעולה דינמית שצריכה להתחדש.

יסוד המלכות כביטוי לסדר עולם

המלכות אינה רק ביטוי לכוח או לשליטה, אלא קודם כל ביטוי לסדר וליציבות. המלך הוא מי שמבטיח את הסדר החברתי, את הצדק ואת השלום. כאשר אנו מכתירים את הקב"ה כמלך בראש השנה, אנו למעשה מכירים בסדר האלוהי השולט בעולם.

רבי יהודה הלוי בכוזרי מציג רעיון מעמיק: "המלכות האמיתית היא זו שנתקבלת מרצון הנשלטים". זהו חידוש גדול. כאשר ישראל מקבלים עליהם את מלכות שמים, הם למעשה יוצרים את המציאות הרוחנית הזו.

רבי נתן מברסלב מעמיק ומסביר כי המלכות האמיתית מתבטאת דווקא ביכולת לחנן ולרחם. המלך אוהז בידיו את כוח החיים והמוות, אך המלך האמיתי בוחר תמיד בחיים. בראש השנה, כאשר

בואו היכנסו לאתר מורשת הרמב"ם המתחדש!

באתר תוכלו לעקוב אחרי ארועים מגוונים, הרצאות, ונכסים. בנוסף תוכלו למצוא עלוני פרשת שבוע לילדים ומבוגרים! מחכים לכם!

בפתח הדברים

קוראים יקרים, אנו שמחים להגיש בפניכם גיליון נוסף של עלון שבטי ישראל מבית מרכז מורשת הרמב"ם ועדות ישראל. גיליון מבית היוצר של המרכז המתחדש בעיר הקודש טבריה העוסק בימים אלו בהרחבת הפעילות ובמחקר אודות עדות ישראל השונות.

גיליונות עלון שבטי ישראל יעסקו בעזרת ה' בהיבטים שונים של תרבות, היסטוריה, הלכה ומחקר בעדות ישראל השונות.

תקיעות שופר ותפילות.

בית כנסת ופיוטי שנה חדשה.

תפוח ודבש

אתרוג, ולולב הדס וערבה

אב ובנו, אם וביתה

מתחדשים.

מנהגי בית אבא ובית אמא

מחדשים את הבית

מאירים את הלב

שנה חדשה

כמה טוב שבאת

מנהל תוכן: עותניאל מנצור
עריכה: אביטל לוי
עיצוב: רבקי שאולזון

"ומחילה אצל ה'" - תהליך התשובה בימי הרחמים

נחמיה הנביא (ט', ט"ז) מתאר תשובה קולקטיבית: "ויזידו ויקשו את ערפם ולא שמעו אל מצוותיך... ואתה צדיק על כל הבא עלינו". זהו מודל של תשובה לאומית המקבלת אחריות על העבר ומבקשת סליחה לקהילה כולה.

שלבי התשובה כתהליך הדרגתי - עיון מעמיק ברמב"ם

הרמב"ם בהלכות תשובה מציב תשתית שיטתית להבנת התשובה. הוא מונה ארבעה שלבים עיקריים: הכרה בחטא, חרטה, יידי ופרישה מן החטא. אבל בין השורות אנו מגלים מערכת הרבה יותר מעמיקה.

שלב הראשון - הכרה בחטא: זה לא רק "לדעת שחטאתי" אלא הבנה מעמיקה של מה שקרה. הרמב"ם כותב: "איזהי תשובה גמורה? זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה". כלומר, ההכרה בחטא היא לא רק אינטלקטואלית אלא גם מעשית.

רבי יוסף בכור שור מוסיף: "ההכרה בחטא כוללת הבנה של השורש הפנימי שהוביל לחטא". לא די להבין מה עשיתי, צריך להבין למה עשיתי. מה היו הנסיבות הפנימיות, התירוצים, ההצדקות שהובילו למעשה.

שלב השני - חרטה: הרמב"ם מדגיש שהחרטה חייבת להיות אמיתית ולא רק דיבורית. "ויכאב לו על מה שעשה ויחרטה חרטה גמורה". החרטה איננה רק "חבל לי שחטאתי" אלא כאב אמיתי על הפגיעה ברוחניות ובקשר עם האל. רבי בחיי בספר "חובות הלבבות" מסביר כי החרטה האמיתית כוללת גם צער על הזמן שנבזבז, על ההזדמנויות שהוחמצו, ועל המצוות שלא נעשו בזמן שהאדם היה עסוק בחטא.

שלב השלישי - יידי: "ויתודה בפיו ויאמר דברים אלו שנחרט עליהם בלבו". הרמב"ם מדגיש שהידי חייב להיות

"ומחילה אצל ה'" - תהליך התשובה בימי הרחמים

עשרת ימי תשובה שבין ראש השנה ליום כיפור מהווים הזדמנות ייחודית לתיקון מערכת היחסים שבין האדם לקונו ובין האדם לחברו. מהו מהותו של תהליך התשובה, ומה מייחד את התקופה הזו? כדי להבין זאת, נצא למסע מעמיק בעולם התשובה כפי שמתאר אותו המסורת היהודית.

התלמוד במסכת פסחים (נ"ד ע"א) מביא את הדברים המופלאים: "שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואחד מהם תשובה". כלומר, התשובה איננה המצאה אנושית שנולדה בעקבות החטא, אלא יסוד שקדם אפילו לבריאת העולם.

רבי יוחנן אמר: "גדולה תשובה שמקרכת את הגאולה". התשובה איננה רק תיקון פרטי אלא כוח היסטורי שמשפיע על מהלך ההיסטוריה כולה. כאשר אדם עושה תשובה, הוא לא רק מתקן את עברו אלא משתתף בתיקון העולם כולו.

שורשי התשובה בתנ"ך

כבר בתנ"ך אנו מוצאים דמויות מרכזיות העוסקות בתשובה. אדם הראשון, קין, המלך דוד, והמלך מנשה - כולם מייצגים סוגים שונים של תהליכי תשובה.

סיפור יונה הנביא הוא אולי הביטוי המושלם לכוח התשובה. תשובתם של אנשי נינוה לא רק הציל אותם מהחורבן, אלא גם לימד את יונה ואותנו על הרחמים האלווקיים. מלך נינוה אמר: "מי יודע ישוב ונחם האלקים". התשובה מתחילה מהספק - "מי יודע" - ובכל זאת היא מביאה לוודאות של הרחמים.

דוד המלך בתהלים נ"א יוצר את הווידי הקלאסי: "חטאתי לה' לבדו והרע בעיניך עשיתי". כאן אנו לומדים על הבדיקה החדה של הרגש - לא הכחשה, לא הצדקה, אלא הכרה ברורה ומפורטת באשם.

רבי עקיבא בתקופת בצורת אמר "אבינו מלכנו" ומיד ירד הגשם. התלמידים שאלו מה הסוד, והוא ענה: "כשהזכרתי שהוא אבינו, פנה אליו הרחמים. כשהזכרתי שהוא מלכנו, התעוררה האחריות המלכותית".

מלכויות זכרונות ושופרות

המשנה במסכת ראש השנה (פ"ד מ"ה) קובעת שצריך לומר בראש השנה "עשרה מלכויות עשרה זכרונות עשרה שופרות". שלושת חלקי התפילה הללו מייצגים את שלושת ממדי המלכות.

מלכויות - ההכתרה בהווה. אנו מכתירים את הקב"ה כמלך על ההווה שלנו, על החיים הנוכחיים, על החלטותינו היומיומיות.

זכרונות - הקשר עם העבר. אנו מזכירים את מעשי המלכות בעבר, את הנסים ואת ההשגחה, ובכך אנו מבססים את המלכות על יסוד היסטורי.

שופרות - הכיוון לעתיד. קול השופר מזכיר את שופר סיני (העבר), את שופר ראש השנה (ההווה), ואת שופר המשח (העתיד). המלכות איננה רק לעכשיו אלא גם חזון לעתיד.

בעל התניא מוסיף כי "קבלת עול מלכות שמים צריכה להיות בהתעוררות פנימית אמיתית ולא רק בדיבור". העבודה האמיתית היא להפוך את קבלת המלכות מרגש חגיגי חד-פעמי לעבודה יומיומית מתמשכת.

ההבדל בין פחד למלכות

אחת הטעויות הנפוצות היא לזהות מלכות עם פחד. אמנם יש יראה במלכות, אך זו יראת הכבוד ולא יראת העונש. המהר"ל מפראג מסביר כי "יראת המלכות היא יראה שמתוך אהבה ולא יראה שמתוך אימה".

המלך האמיתי אינו זה שמפחידים ממנו, אלא זה שרוצים לרצותו. בראש השנה אנו לא מתכוננים לעונש אלא לחידוש הקשר עם מי שאנחנו רוצים לשמח.

כשם שהילד שואף לרצות את אביו לא מפחד אלא מאהבה, כך ישראל ביום הדין נכנסים לפני הקב"ה באהבה ולא בפחד. ימי הדין - הם ימים של חיבור ולא של ניתוק.

מושג המלכות יוצר לא רק חובות כלפי המלך, אלא גם זכויות. העם שמקבל עליו מלך זכאי לצדק ולהגנה. בראש השנה אנו לא רק מתחייבים כלפי הקב"ה, אלא גם מזכירים אותו באחריותו כלפינו.

זהו הרקע העמוק לתפילת "אבינו מלכנו" - הפנייה המשלבת את האהבה האבהית עם האחריות המלכותית. רש"י בפירושו לתפילה זו מסביר: "אבינו - רחם עלינו, מלכנו - עשה לנו צדקה".

במשנה במסכת יומא (פ"ח מ"ט) מובא: "יום הכיפורים מכפר על עבירות שבין אדם למקום, ובין אדם לחברו - עד שירצה את חברו". המילה "מכפר" מגזרת כ-פ-ר, שיש לה שני משמעויות: לכסות ולטהר. רש"י מסביר: "כפר - כמו כפרו שלג (איוב ט'), שמלבין ומטהר". כלומר, יום כיפור לא רק סולח אלא גם מטהר. הוא מחזיר את האדם לחינוכיות הראשונה, למצב שלפני החטא.

הזוהר מתאר את יום כיפור כ"יום שבו חוזרת הנשמה למקורה". בניגוד לתפיסה הרווחת, יום כיפור אינו רק יום של מחילה אלא יום של חיבוק. הקב"ה מקרב אלינו את אוזנו לשמוע את וידוינו, כמו אב המקשיב לילדו החוזר הביתה.

רבי אברהם יהושע העשל מאפט מציע הסבר נפלא, יום כיפור נקרא כך מפני שהוא כ-פורים, כמו פורים. כמו שפורים הוא יום של שמחה מתוך נס, כך יום כיפור הוא יום של שמחה מתוך סליחה. המהר"ל מבאר את הקשר בין יום כיפור לבין קורבן השעיר לעזאזל. השעיר לעזאזל נושא את חטאי ישראל ויוצא למדבר. כך גם התשובה ביום כיפור - היא לוקחת את החטאים ומוציאה אותם לגמרי מתחום הקדושה.

כוח הצום ומשמעותו הרוחנית

צום יום כיפור אינו עונש אלא כלי רוחני. הימנעות מאכילה ושתייה מסמלת את הניתוק הזמני מהצרכים הגשמיים כדי להתמקד ברוחני. רש"י במסכת יומא מסביר כי "כל המתענה ביום כיפור כאילו הקריב נפשו".

אך מה בדיוק עושה הצום לנפש? הרמב"ם מסביר כי הצום מכשיר את האדם ל"פרישה מעניני העולם הזה והתמקדות בעניני העולם הבא". זוהי מין מיתה זמנית שמביאה להחייאה רוחנית. רבי יהודה הלוי בכוזרי מוסיף כי "הצום מעורר את כוח הנשמה".

מילולי. לא די בחרטה פנימית - צריך לבטא אותה במילים.

התלמוד ירושלמי מוסיף כי הוידוי צריך להיות מפורט: "לא יאמר 'חטאתי' בכללות אלא יפרט כל חטא וחטא". זהו תהליך של בחינה עמיקה ואמיצה של המעשים. שלב הרביעי - פרישה מן החטא: "ויקבל בלבן שלא יעשה עוד רעה זו לעולם". זה לא רק החלטה אלא התחייבות מעשית. הרמב"ם מדגיש שהתחייבות חייבת להיות אמיתית ומעשית.

אבל מעבר לשלבים הטכניים הללו, התשובה היא תהליך פנימי של חזרה אל העצמי האמיתי. רבי שניאור זלמן מליאדי בתניא מסביר כי "החטא אינו חלק מהנשמה אלא לבוש חיצוני שהתלבש עליה. התשובה היא הסרת הלבוש הזה וחזרה לנשמה הטהורה".

הממד הנסתר של התשובה - מבט קבלי

בקבלה, התשובה נתפסת לא רק כתיקון אלא כעלייה. הזוהר מביא את הכלל המופלא: "במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד". מדוע דווקא עשרת הימים שבין ראש השנה ליום כיפור מסוגלים לתשובה? התלמוד במסכת ראש השנה מביא: "אמר רבי אלעזר: עשרת ימי תשובה הללו כנגד עשרת הדברות". כלומר, בכל יום מתוך העשרה, אנו יכולים לתקן דבר מתוך עשרת הדברות.

הזוהר מוסיף כי "בעשרת ימי תשובה נפתחים שערי רחמים ששאר ימות השנה הם נעולים". זהו זמן קוסמי מיוחד, כשהעולמות העליונים מתכוננים לקבל תשובה.

רבי לוי יצחק מברדיטשב מסביר כי בעשרת ימי תשובה, הקב"ה יוצא כביכול מהארמון ונמצא בשדה. כלומר, הקירבה בימים הללו היא קלה יותר, והתשובה מתקבלת ברחמים גדולים יותר.

המהר"ל מפראג מוסיף ממד נוסף: עשרה הוא מספר השלמות. בעשרה ימים אדם יכול לעשות תיקון שלם לכל חיו שעברו. זהו זמן של הזדמנות מיוחדת שאין לו מקבילה בשאר ימות השנה.

יום כיפור כיום של חזרה לטוהר המקורי

וגיעה לטוהר והתעופה ברוח, ונושם - לראש העין. השפוח הייתה חדשה. הם לא ידעו לדבר בעברית. ההתאקלמות לא הייתה קלה. היא זוכרת כילדה שהיו מדברים איתה והיא לא הייתה מבינה. ילדים אחרים דיברו בשפות שונות, זה לא מבין את זה, ושימוש רב בתנועות ידיים עזר להם להתנהל.

בארץ היה מחסור במזון ולכן חולקו תלושים שבעזרתם היו קונים אוכל. התלושים נועדו לחלק באופן סביר את האוכל בהתאם לגודל המשפחות כך שיספיק לכולם. את המאכלים הביתיים שמחה זוכרת כדבר שעזר להם בשלב המעבר. גם כשגרו בצריפים ובבתים ארעיים - אמא הכינה את המאכלים המוכרים.

מרק תימני, פיתות וסחוג. ריח התבלינים המוכר נתן להם תחושה של בית. תחושה של חמימות.

בלילות שבת בחורף, כאשר הגשם דופק על הקירות ועל הגג הרעוע, אביה ואחיה של שמחה היו קוראים את פרשת השבוע במנגינה המיוחדת, פסוקים ותרגום, היא זוכרת איך הייתה מתעטפת בשמיכה הדקיקה ומקשיבה לקולות הנעימים והמוכרים, עוצמת את עיניה ברכות ונרדמת.

פינת ההלכה

הלכות סוכה (הרב מרדכי אליהו)

מצווה לשבת בסוכה במשך שבעת ימי חג הסוכות, שנאמר (ויקרא כג, מב-מג):
 "בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים, כָּל הָאֶזְרַח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַסֻּכּוֹת. לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי
 בַּסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם". וכן נאמר
 (דברים טז, יג): "חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לָּךְ שִׁבְעַת יָמִים בְּאֶסְפָּה מִגֵּרְנֶךָ וּמִקַּבְּךָ". עניינה של
 המצווה, שבשבעת ימי חג הסוכות נגור בסוכה. ומהי סוכה? דירת ארעי (סוכה ב, א).

שני תנאים צריכים להתקיים בסוכה כדי שתחשב דירת ארעי: א) שתהיה ראויה
 לדירה, ב) שתהיה ארעית.

לפיכך, אם היה גובה חללה של הסוכה פחות מעשרה טפחים (כ-80 ס"מ), או שהיה
 רוחב חללה פחות משבעה טפחים (כ-56 ס"מ) - פסולה, הואיל וזו דירה סרוחה
 שאפילו לדירת ארעי אינה יכולה להיחשב, מפני שגם בדוחק, אדם אחד אינו יכול
 לשבת בה ולאכול. ואפילו היתה הסוכה ארוכה הרבה, אם רוחבה פחות משבעה
 טפחים - פסולה (סוכה ב, א; מ"ב תרלד, א).

כיוון שהסוכה דירת ארעי, אין צורך שיהיו לה ארבע דפנות, אלא די שיהיו לה שתי
 דפנות וטפח. ואמרו חכמים שצריך להעמיד טפח זה במרחק של פחות משלושה
 טפחים מהדופן השנייה (כמבואר להלן ו).

היתה הסוכה גבוהה מעשרים אמה (כ-9 מטר) - פסולה, הואיל והסוכה צריכה
 להיות דירת ארעי, ואילו סכך שעומד בגובה כזה חייב שיהיה לו מבנה קבוע כדי
 להחזיקו. ויש לדעת שעיקר ביטוי הארעיות שבסוכה צריך להיות בסכך, אבל
 הדפנות יכולות להיות קבועות לגמרי, כל זמן שאין הכרח בכך לצורך הסכך. ולכן
 מותר להסיר את תקרת הבית ולהניח במקומה סכך, שהואיל וגובה הסכך פחות

מעשרים אמה, הוא לא נזקק למבנה קבוע כדי להעמידו. [1]

בית שהגג שלו עשוי מעץ פסול לסוכה, מפני שהסכך צריך להיות ארעי, ואילו
 תקרת הבית קבועה. וכדי שלא יטעו להתיר תקרה של עץ, הוסיפו חכמים ואסרו
 לסכך בנסרים שהיו רגילים לעשות מהם תקרה, כפי שיבואר להלן (הלכה ד).

כיוון שהסוכה דירת ארעי, אפשר להקימה על עגלה או רכב או ספינה, והיא כשרה
 גם בעת הנסיעה, ובתנאי שדפנותיה והסכך שלה יכולים לעמוד ברוח מצויה
 (שו"ע תרכח, ב; שעה"צ יא). כיוון שהסוכה דירת ארעי, היא פטורה ממזוזה (שו"ע
 יו"ד רפו, יא).

היו דפנותיה של הסוכה רעועות באופן שאינן יכולות לעמוד ברוח מצויה, או
 שהיה הסכך שלה עשוי גבעולים ועלים שעומדים להתייבש ולנשור במשך שבעת
 ימי החג - פסולה, שאפילו לכלל דירת ארעי לא הגיעה (שו"ע תרכח, ב; תרכט, יב).

ב - ממה עשוי סכך כשר

הסכך הוא עיקר הסוכה, ועל שמו היא נקראת 'סוכה'. על הסכך לעמוד בשלושה
 תנאים: א) שיהיה ממין צומח. ב) שיהיה מנותק ממקור גידולו. ג) שלא יעבור
 עיבוד שיכשיר אותו לקבל טומאה. ונבאר יותר:

התנאי הראשון, שחומר הסכך יהיה מדבר שגידולו מן הקרקע, כלומר ממין
 הצומח, כעצים ושיחים. אבל ברזל, עפר ופלסטיק, אע"פ שמקורם מהאדמה, כיוון
 שאינם צומחים - פסולים לסוכה. וכן עורות של בעלי חיים, למרות שהם ניזונים
 מהקרקע, אינם נחשבים גידולי קרקע.

התנאי השני, שהסכך יהיה מנותק ממקור גידולו, לכן ענפי אילן וצמחים מטפסים
 - פסולים לסכך, הואיל והם מחוברים לקרקע.

התנאי השלישי, שהסכך לא יהיה מדבר המקבל טומאה. ככלל, כל דבר בצורתו
 הגולמית בטבע אינו יכול לקבל טומאה, ולאחר שעבר עיבוד כדי להיות ראוי
 לשימוש האדם, הוא יכול לקבל טומאה. למשל, גזעים, ענפים ואף קרשי בניין
 פשוטים, אינם ראויים לקבל טומאה. אבל אם עשו מהם כלים, כסאות ומיטות

דמויות מופת בעדות ישראל

מאת: דוד חוברי

חכמים בני המאה ה-19-20

מתוך: ש. גמליאל, חכמי היהודים בתימן ומתוך ע. קורח סערת תימן

מותו. קיים קשרים של שאלות ותשובות הלכתיות עם חכמי א"י וירושלים שהעריכו מאוד את גדולתו בתורה, ולא היססו לגדלו ולשבחו בהתכתבויותיהם עימו. עוד בהיותו בתימן חיבר ספר ובו תפילות, סליחות ובקשות (כנראה על רקע התקופה הקשה), ואף שירים ומספרות. בספרים אלו שחיבר נהגו להשתמש חכמי הדור שבזמנו ואף אחריו, לצרכי השעה. כמו כן חיבר ספר בענייני הלכות שחיטה וטריפות שנקרא בשם: "יברך הזבח", זאת כנראה בעקבות עיסוקו האינטנסיבי כשוחט ובדק במצרים. גם על התורה חיבר ספר ליקוטים וחידושים בשני כרכים. האחד נמצא בארץ בידי יורשיו והשני נשאר בבית הכנסת במצרים, שם אבדו עקבותיו. כאמור נפטר בשנת 1929 במצרים ונקבר שם.

ר' יחיא בן ר' חיים קורח-נולד בשנת 1843 ונפטר בשנת 1929. בכור בניו של הרב חיים קורח (שאצלו למדו כנזכר לעיל רבני תימן המפורסמים ר' יחיא קאפח ור' יחיא יצחק הלוי). למד תורה גם אצל סבו ר' יוסף קורח. שימש כרב וחזן בבית הכנסת יוסף עוואץ' ואחר כך בבית הכנסת חובארה, עד שעזב את תימן בשנות המצור והרעב של תחילת המאה העשרים מתוך מגמה להגיע לארץ ישראל. עד אז הוא היה חזן מעולה, תוקע מומחה, מלמד תינוקות של בית רבן, צורף ומעתיק ספרים. בדרכו לא"י התעכב במצרים לצורכי ריפוי בגין מחלתו. בסופו של דבר משעמדה הקהילה שם על מעלותיו הרבות ותרומתו האפשרית העתידית לקהילה המקומית, שכנעוהו להישאר שם ואכן הוא השתקע במצרים ושימש כרב, מרביץ תורה ושוחט ובדק. הוא שימש במשרה ציבורית זו עד יום

- הרי הם מקבלים טומאה ופסולים לסכך. יחד עם עלייתו של החומר לדרגה של כלי בעל משמעות, הוא נעשה מוכן לקבלת טומאה, ואז אם יגע בו מת או אחד משאר הדברים המטמאים - הוא ייטמא. וכבר משעה שהצומח עבר עיבוד והגיע לדרגה שהוא יכול לקבל טומאה, הוא פסול לסכך, למרות שבפועל עדיין לא נטמא.

פירות וירקות שראויים למאכל אדם, יכולים לקבל טומאה ואין מסככים בהם. אבל אם הם ראויים למאכל בהמה בלבד, אינם מקבלים טומאה ומסככים בהם (שו"ע תרכט, ט-יא).

מחצלת שעשויה מקנים או קש, אם עשו אותה לשכיבה - נעשתה ראויה לקבל טומאה ופסולה לסכך, ואם נעשתה כדי לסכך בה - אינה ראויה לקבל טומאה וכשרה. במקום שרגילים לעשות מחצלות לשכיבה בלבד, גם אם עשו מחצלת לסכך - פסולה, מפני מראית עין (שו"ע ורמ"א תרכט, ו).

אין מסככים בשברי מיטה וכלים, ולמרות שלאחר שנשברו הם אינם מקבלים טומאה, אסרו חכמים לסכך בהם שמא יטעו ויסככו בהם בעודם יכולים לקבל טומאה (שו"ע תרכט, א-ב).

[2]

אסרו חכמים לסכך בפשתן שהתחילו לעבדו כדי לעשות ממנו חוטים, הואיל והשתנה מצורתו הטבעית. לפיכך, אסור לסכך בנייר וקרטון שהופקו משבבי עצים, הואיל והעיבוד שעברו שינה את צורתם. וכן אסור לסכך בצמר גפן (ירושלמי, רמב"ם, מ"ב תרכט, יג).

הפעילות הכלכלית בתימן:

מלאכות שהחזיקו בהן היהודים

מאת דוד חוברי

(כל הפרקים העוסקים בנושא הנ"ל לאורך כל הגליונות לקוחים מספרו של הרב יקאפח "הליכות תימן")

בפרק זה נמשיך לסקור את מכלול המלאכות המגוונות בהן החזיקו יהודי תימן מדורי דורות, שגרמו בכך לתלותם המוחלטת של המוסלמים בבעלי המלאכה היהודיים.

יצרן מעילים: בלשונו המודרנית יתכן ונקרא פרוואי, דהיינו תופר מעילים מפרוות. בתימן התמחה בעל מלאכה זה בתפירת מעילים מפרוות כבשים ועיזים ולמעשה מעורותיהם הטבעיים. כאן נבדלה מלאכת התפירה בין הסחורה המיועדת ליהודים לבין זו המיועדת לגויים. ליהודים נתפרו מעילים ללא הבלטה ססגונית, בדרך כלל מגזרי עורות של כבשים או עיזים שצמרן השחור דק ומסולסל. לעומתם נתפרו מעילי הגויים תוך הבלטה והדגשה, בשימוש חופי תפירה צבעוניים ובשילוב רצועות עור אדום. על פי רוב מעילי הגויים נעשו מעורות כבשים לבנים מעובי צמר.

מתווך: בעל מלאכה זה התמחה בתיווך בתחום המסחר בין היבואנים לבעלי החנויות, ובין הסיטונאים הגדולים לרוכשים הקמעונאים. משא ומתן זה התנהל בין שני הצדדים תוך שימוש בסימונים מוסכמים בתנועות הידיים והאצבעות, שאת פשרן הבין מי שהיה צריך להבין ובמיוחד המתווך שניהל את התיווך בין הצדדים.

יצרן טבק: בעל מלאכה זה התמחה בייצור מיני הטבק להרחק בריחות שונים ומגוונים. מעט מייצור הטבק הוקצה ללעיסה ומעט שבמעט לעישון.

רוכל: בעלי מלאכה זו נחלקו לשניים. האחד רוכל זעיר שאגד את מרכולתו בתוך שק גדול שנשא על שכמו, ובהגיעו ליעד פרס בשוק המקומי את מרכולתו או שהכריז עליה בחוצות בקולי קולות. השני היה עם סחורה רבה ומגוונת יותר, ומשום כך נישאה על גבי חמור והרוכל נסע איתו מכפר לכפר ומשוק אחד למשנהו.

טיח פנים: בעל מלאכה זה התמחה בהכנת חומר החיפוי לקירות הפנימיים של הבית. למעשה הוא יצר את הצבע או הגבס הנדרש לצורך הפיח והצביעה

של הבית. את הגבס או הצבע הוא הפיק תוך שריפת אבנים וכתישתם עד דק בצבעים שונים, ובעיקר שחור, לבן וחום.

צבעי או סייד: בעל מלאכה זה רכש את חומר הגלם מקודמו, מהל אותו במים, טיח את הקירות וצבע אותם תוך שימוש מקצועי בחומרים הנ"ל. יותר נכון היה לקרא לבעל מקצוע זה בשם גֶבֶס, כי רוב התעסקותו הייתה בגֶבֶס.

יצרן מרזבים: בעל מלאכה זה היה למעשה מעין בנאי שהתמחה בבניית תעלות בתוך הבית ומחוצה לו, לצורך ניקוז מי השפכים מהבית. התמחותו באה לידי ביטוי יותר מסתם בונה תעלות, מכיוון שהתמקצעותו הייתה גם בתחום האיטום של התעלות על מנת שיובילו את השפכים החוצה מבלי לחלחל בתוכם. לצורך כך הוא הכין תערובת מיוחדת שהורכבה מסוגים שונים של סלעים כתושים שעברו תהליך של שריפה, יבוש וערבוב במשך מספר ימים, ולבסוף הוסיף חלב מיוחד שהופק משומן בעלי חיים. תערובת זו שימשה כטיח וחיפוי לקירות המרזבים, על מנת שמים לא יחדרו את קירותיהם. בחומר טיח וחיפוי זה השתמשו גם לבורות ומאגרי מים, והוא החזיק מאות שנים.

רצען: בעל מלאכה זה התמחה ביצור ילקופי עור, תרמילים, מזוודות ושקי נשיאה לסוגיהם, ובעיקר ייצור או תיקון של נאדות עור או מעין דליי עור לשאיבת מים מהבורות. השימוש בדליי עור היה נפוץ ביותר בכל רחבי תימן, הן לצורך דליית מים מהבורות והבארות והן לצרכי השקיה ורחיצה. מאחר ואלו היו נשחקים בתדירות גבוהה, היה צורך לתקנם באמצעות תוספת טלאי מחתיכת עור נוספת (מעין תיקון פנצ'ר או תפירה של קרע באמצעות תוספת עור).

מלווה דרכים: בעל מקצוע זה היה בקי היטב בדרכים המסובכות בתימן, בפונדקים המפוזרים לאורך מסלולי ההליכה ובהכרת הבהמות וטיבן. הוא סייע ברכישת או שכירת החמור לצורך הנסיעה ובטיפול בו לאורך כל הדרך, כולל הפענת המטען על גבו ופירוקו וחיבתו באוכף לצרכי רכיבה. פעמים רבות ההנחיה בדרכים כללה גם הדרכה אודות המקומות בהם נסעו.

יצרן נרות שעוה: בעל מלאכה זה התמחה ביצור נרות מדוג שהופק מחלות הדבש. הנרות יוצרו בתימן מדוג דבורים פהור בלי שום תוספת של שמנים או חלבים.

יצרן תנורים וכלי חרס: בעל מלאכה זה התמחה ביצור תנורי וכלי חרס לשימוש ביתי יום יומי. יש לציין שחומר הגלם של יצרן זה היה שונה מהותית מחומר הגלם ששימש את מקבילו יצרן החביות, מכיוון שהכלים עמדו במפרטורות גבוהות.

היסטוריית יהודי תימן

מאת: דוד חוברי

המחלוקת והקרע הדתי-חברתי בתוך הקהילה היהודית בצנעא בשנים תרע"ג-תרע"ד

כל פרקי ההיסטוריה במדור זה נלקחים מכתביהם של חוקרי תימן בדורות האחרונים: ירצהבי, יטובי, אגימאני, יניני, ב.צ.

(מתוך: יהודי תימן הסטוריה, חברה, תרבות – כרך ג'. בת ציון עראקי קלורמן האוני' הפתוחה).

על מנת לעמוד על טיבה ומהותה של המחלוקת הנ"ל עלינו תחילה להכיר את שתי הנפשות הפועלות, למעשה שני רבנים דגולים ואנשי רוח מובהקים, שעמדו בראשי המחנות הניצים. האחד ר' יחיא קאפח שהיה המבוגר מהשניים, והשני הצעיר יותר ר' יחיא יצחק הלוי.

ר' יחיא קאפח - נולד בשנת 1850 ונפטר ב-1932. הוא היה תלמיד חכמים מובהק, חריף שכל במיוחד, שהיה בקיא בתחומי ידע רבים ומגוונים. הוא רכש לו תלמידים רבים שנקבצו סביב בית מדרשו היהודי. בבית המדרש למדו ספרות הלכתית ופילוסופיה, שכללו תלמוד, פירוש המשנה, משנה תורה להרמב"ם, מורה נבוכים, חיבורים שונים של הרמב"ם, ספר אמונות ודעות לר' סעדיה גאון, הכוזרי לר' יהודה הלוי וחיבורים שונים של רבנים תימנים מהמאות הקודמות. בנוסף לעיון ולימוד

בספרות הדתית התעניין הרב קאפח בספרות המדעית ובלימודי החול, והגיעו לידי חיבורים ומחקרים בני התקופה. הוא אף יצר קשר של מכתבים ואגרות שהוחלפו בינו לבין אנשי רוח ודת בארץ ישראל ובעולם. הוא גם התעניין בחכמת האיסלם והיה בקיא מאוד בלשון הערבית ובספרותה הענפה, עד כדי כך שמחכמי האיסלם הגיעו להתייעץ ולשאול אותו שאלות בענייני השפה הערבית ומכמניה. כתבי יד מוסלמיים עתיקים הובאו אליו לשם פענוח ותרגום. משרע נרחב זה של ידע תרם ככל הנראה לעיצוב מחשבתו הרציונליסטית ולהתגבשות עמדתו השלילית כלפי ספרות הקבלה, כמו גם התנגדותו לקבלה מעשית ולאמונות עממיות. ראשית פעילותו הקהילתית ברוח הלך מחשבתו הייתה להחזיר את המנהגים הדתיים הישנים שהיו נהוגים בתימן לפני חדירת הקבלה במאה ה-17, מנהגים שהתבססו על מסורות התלמוד והרמב"ם, ובכללם חזרה לנוסח התפילה המקומי (בלאדי) המקורי, ושאר מנהגים מקוריים שהיו נטולי הקשרים קבליים. הוא גם לחם נגד אמונות עממיות שהשתרשו במהלך השנים האחרונות כמו: חיזוי העתיד, הפלת גורלות, עצם קיומם של שדים ורוחות, אמונה בעין הרע ומנהגים שנלוו אליה ומנהגי פולחן המת כולל ביקורים תכופים בקברות צדיקים. עיקר פרסומו בעניין המחלוקת לא בא לו בגין הנ"ל אלא בגין מאבקו הבלתי מתפשר בספר הזוהר ובספרות

ר' יחיא יצחק הלוי - נולד בשנת 1868 ונפטר ב-1932. היה תלמיד חכמים מובהק ומהבולטים והמפורסמים שבחכמי צנעא. בתחילת דרכו למד עם ר' יחיא קאפח אצל ר' חיים קורח. גם הוא התעניין בספרות העברית המודרנית דאז, ואף ביקש מיבנאלי השליח מא"י בתחילת המאה ה-20 לשלוח לו עיתונות וספרי השכלה כללים. בקיאותו בתחומי ידע כלליים הייתה לא מבוטלת. גם הוא שאף לתמורות מודרניות בחינוך היהודי. כבר בשנת 1902 בהיותו צעיר בן 34 עמדו אנשי הקהילה על גדולתו בתורה, ובחרו בו לאב בית הדין. למעשה הוא קיבל את המינוי בפועל רק ב-1906, אז גם שימש כחכם באשי ולמעשה כרב ראשי לכל יהודי תימן עד פטירתו. הוא נחון גם בתכונות מנהיגותיות בלתי רגילות, והיה מוכשר וסמכותי מאוד. הוא ידע לייצג את הקהילה בפני השלטונות, ואף הצליח לייצב את הקהילה בשנים של המחלוקת הפנימית והמשבר שבא בעקבותיו. בתוקף תפקידו וסמכותו כרב ראשי הגיעו אליו לא אחת תלונות שונות בעניין המחלוקת, החל מזלזולם של אנשי המחנה הדרדעי במנהגים שונים וכלה בהתנגדותם הנחרצת לקבלה וכל המשתמע ממנה. בעקבות זאת הוא פנה לראשי המחנה הדרדעי ובראשם הרב קאפח והרב אביץ' בדרישה לרסן את תלמידיהם מהשתלחות בקדושת הזוהר בפרט. על הלך הרוחות נמשיך בפרק הבא.

הקבלה. למעשה הוא לא היה הראשון בעולם היהודי שנקט בעמדה זו; רעיונות ומחשבות אלו כבר קדמוהו במקומות שונים באירופה, כמו חוגי המשכילים השונים שחקרו עניין זה ולא חששו מלהעלות את מסקנותיהם על הכתב, אף על פי שבאו לידי התנגשות עם העולם הרבני שנשען ברובו על הספרות הדתית בת התקופה בכלל, והספרות הקבלית והצפתית בפרט. יחד עם זאת יתכן שהיה מהראשונים שקמו מתוך העולם הרבני המובהק ויצא בפרסומים של מספר כתבים נוקבים על העניין, תוך התכתבות אמיצה עם גדולי הרבנים דאז בעולם היהודי כולל הרב הראשי בא"י הרב קוק. הוא העלה את דיעותיו בכתב בשלושה חיבורים שונים, והוכיח לקוראיו שהדברים המיוחסים בזוהר לרשב"י עומדים בניגוד מוחלט לדבריו המפורשים בתלמוד. הוא טען שלפיכך השימוש בשמו של רשב"י כמחבר הזוהר הינו הונאה, ובכך צירף את דעתו לדעת חכמי עולם ההשכלה של אז. מסתבר שגם כיום העולם האקדמי תמים דעים בעניין הזה כמוהו. כמובן שהוא נכנס לעובי הקורה בחיבוריו, ומביע שליטה מעמיקה בכל המקורות היהודיים והזרים, כמו גם בקיאות עצומה בחיבור הזוהר עצמו. הוא התפלמס ללא חשש עם כל גדולי ישראל דאז מתוך מגמה להוכיח את צדקת דרכו, ולטובת עם ישראל בכלל ויהדות תימן בפרט. כמובן שעל רקע זה קמו לו מתנגדים רבים מבית ומחוץ.

מרכז מורשת הרמב"ם בשיתוף בית כנסת כל ישראל חברים ובית המדרש אורות הרשב"י
מזמינים את ציבור הגברים ל

הכנה לכאל השנה בקברי צדיקים

עם הרב רן ישראלי שליט"א
רה ביהכ"ס כל ישראל חברים

והרב שניר שחר שליט"א
רה בית המדרש אורות הרשב"י

רבי שמעון בר יוחאי ♦ השל"ה הקדוש
הרמב"ם ♦ רבי עקיבא ♦ הרמח"ל
סליחות ותפילה בנץ - רבי מאיר בעל הנס

כיבוד יתנו במהלך הילדה

יום חמישי י"ח אלול (11 בספטמבר למניינם)

21:30 התכנסות בחניית ביהכ"ס כל ישראל חברים (ת האוטובוס)

21:45 יציאה לאל עיכובים בע"ה

8:45 חזרה משוערת

עלות הנסיעה 50 ₪ | לפרטים והרשמה: אילן 050-7392284

מספר מקומות מוגבל! לגברים בלבד!

עוגת דבש

(גיתוך האתר: גיקי ב)

רשימת מרכיבים:

- « ביצב (אחת)
- « 100 ג' סוכר (חצי כוס)
- « 60 מ"ל ליון (כפז כוס)
- « 240 מ"ל קפה לחור מוק אלתיב (כוס)
- « חצי כוס דבש
- « קורט מלח
- « חצי כפית א. סודה אלתיב
- « כפית קינמון
- « 140 קמח (כוס קמח)
- « כפית א. אטיב

אופן הפכה:

- « אחת תנור 170 מעלות.
- « ארוך ביצב וסוכר מוקר לניית ארוסית את הליון ארוך עוד מוקר לניית ארוסית דבש אפליק
- « ארוך ולרוסית את בקפה לחור, מלח, קינמון ארוך מוקר לניית ולרוסית את הסודה אלתיב
- « ופקחיו ופא. אטיב ולרוב צד ליל בליה חוקר לא אטיב.
- « אלו תבנית מלאה בבליה ואפסות כ 45 דקות

עוקד והנעקד והמזבח

עמד והתבונן להמשח
עוקד והנעקד והמזבח.

ידעו נערי כי קראם לאמר
אור הראיתם צץ בראש הר המור
ויאמרו לא נחזה רק מהמור
ענה שבו מה עם משולים לחמור
ואני והנער להשתטח
עוקד והנעקד והמזבח.

הלכו שניהם לעשות במלאכה
ויענה יצחק לאביו ככה
אבי ראה אש ויעצי מערכה
איה אדני שיה אשר כהלכה
האת ביום זה דתך שוכח
עוקד והנעקד והמזבח.

ויענה אביו באל חי מחסה
כי הוא אשר יראה לעולה השם
דע כל אשר יחפץ אלהים יעשה
נבנה בני היום לפניו כסא
אז יאמיר זבח והזבח
עוקד והנעקד והמזבח.

עת שערי רצון להפתח
יום אהיה כפי לאל שוטח
אנא זכר נא לי ביום הוכח
עוקד והנעקד והמזבח.

באחרית גסה בסוף העשרה
הבן אשר נולד לה משרה
אם נפשה בו עד מאד נקשרה
קום העלהו לי לעולה ברה
על הר אשר כבוד לה זורח
עוקד והנעקד והמזבח.

אמר לשרה כי חמודה יצחק
גדל ולא למד עבודת שחק
אלה ואורהו אשר לו אל חק
אמרה לכה אדון אבל אל תרחק
ענה יהי לכה באל בוטח
עוקד והנעקד והמזבח.

שחר והשפים להלה בבקר
ושני נערי ממתני השקר
יום השלישי נגעו אל חקר
ינרא דמות כבוד והוד ויקר

דפקו בשערי רחמים לפתח
הבן להזבח ואב לזבח
קנים לאל וברחמיו לבטח
וקני ה' יחליפו כח
דרשו בנחלת אל להסתפח
עוקד והנעקד והמזבח.

הכין עצי עולה באון וחיל
ויעקד יצחק כעקדו איל
ויהי מאור יומם בעינם ליל
והמון דמעיו נוזלים בחיל
עין במר בוכה ולב שומח
עוקד והנעקד והמזבח.

שיחו לאמי כי ששונה פנה
הבן אשר ילדה לתשעים שנה
היה לאש ולמאכלת מנה
אנה אבקש לה מנחם אנה
צר לי לאם תבכה ותתייפח
עוקד והנעקד והמזבח.

ממאכלת יהמה מדברי
נא חדדה אבי ואת מאסרי
חזק ועת יקד יקוד בבשרי
קח עמה הנשאר מאפרי
ואמר לשרה זה ליצחק ריח
עוקד והנעקד והמזבח.

ויהמו כל מלאכי מרפכה
אופן ושרף שואלים בנדכה
מתחננים לאל בעד שר צבא
אנא תנה פדיום וכפר הקה
אל נא יהי עולם בלי ירח
עוקד והנעקד והמזבח.

אמר לאברהם אדון שמים
אל תשלקה יד אל שלישי אורי
שובו לשלום מלאכי מחננים
יום זה זכות לבני ירושלים
בו שערי רחמים אני פותח
עוקד והנעקד והמזבח.

לבריתך שוכן זבול ושבעה
זכרה לעדה סוערה ונגועה
ושמע תקיעה תוקעה ותרועה
(כשראש השנה חל בשבת)
ושמע תפלה זכרה לתרועה
ואמר לציון בא זמן הישועה
ינון ואליה אני שולח
עוקד והנעקד והמזבח.

להאזנה לפיוט
סרקו את הקוד

הפינה לצעירים

תפוזרת
לחודש תשרי

ראש השנה

ראש השנה הוא תחילתה של שנה חדשה. רח של התרגלות תמיד נמצא באוויר. בכל שנה אנחנו מגיעים שוב לתקופה הזו, תקופת הזמן שבה יש לנו אופטיות להתחדש. לזכור שלא משנה מה היה בשנה החולפת - צבטו נתנת לנו הזדמנות חדשה להיות אדם חדש.

במים אלו של תחילת שנה הייתה בריאת העולם. בכל שנה מחדש ה' אומר לנו - הנה, אני נתת לכם שנה חדשה, הזדמנות להסתכל על הכל בעיניים חדשות. כמו תינוק שרת צבטו נולד ואין לו צדין אכזבות ותחושה שיש דברים שהאו בטא לא יצליח. ככה אנחנו יכולים להסתכל על השנה החדשה כהזדמנות אפתוח עולם חדש.

.....
הפינה הזו היא בשבילכם, ואנו רוצים שתכתבו לנו על מה מעניין אתכם שנכתוב כאן בעלונים הבאים. אתם יותר ממוזמנים לכתוב לנו למייל:
edotlyeladim@gmail.com

ת	ש	ר	י	ל	צ	ג	ג
א	ו	א	ס	ו	כ	ו	ת
ת	פ	ש	כ	ל	ג	ג	ה
ר	ר	ה	כ	ב	צ	ו	ג
ו	ח	ש	ס	ו	כ	ה	י
ג	י	ג	ע	ר	ב	ה	ה
צ	ג	ה	ד	ס	ת	צ	ג
י	ו	ג	כ	י	פ	ו	ר

תשרי
ראש השנה
סוכות
יום כיפור
שופר
סך

סוכה
אתרוג
הדס
ערבה
לולב
צום

אומנות בסריקה

קישוט לסוכה
סרקו את הקוד